USAID ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ | ПРОЕКТ “СПРАВЕДЛИВЕ ПРАВОСУДДЯ”

ОЦІНКА ПРОЦЕСІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ НА ЮРИДИЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ІВАНА ФРАНКА

ЗВІТ ІЗ РЕКОМЕНДАЦІЯМИ З ВДОСКОНАЛЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ

Контракт № AID-121-C-11-00002

Підготували: **Проф. Ділейн Свенсон**, завідувач кафедри міжнародного та американського права Люблінського католицького університету Яна Павла II, Люблін, Польща
Фінлей Янг, LL.M., правник і дослідник, Велика Британія
Проф. Мирослава Антонович, завідувачка кафедри міжнародного права, доцент Національного університету «Києво-Могилянська академія»
Оксана Сироїд, LL.M., директор «Української правничої фундації»

Оригінал звіту викладено англійською мовою в редакції від 23 липня 2014 року

Неофіційний переклад здійснено в рамках Проекту USAID «Справедливе правосуддя»

Погляди автора, викладені у цьому виданні, не обов’язково відображають погляди Агентства США з міжнародного розвитку або уряду Сполучених Штатів Америки.

ЗМІСТ

I. Вступ 4

II. Короткий огляд етапів проекту 6

III. Методологія 8

IV. Загальна інформація 10

V. Висновки та рекомендації для юридичного факультету 11

1. Політика та процедури внутрішнього забезпечення якості 11
2. Затвердження, моніторинг і періодичний перегляд навчальних програм 14
3. Зарахування та оцінювання студентів 15
4. Забезпечення якості викладацького складу 19
5. Навчальна програма, методологія викладання, навчальні ресурси та підтримка студентів 21
6. Адміністрування та інформаційні системи 25
7. Публічність інформації 26

VI. Рекомендації для Уряду 27

Додаток А: Перелік зустрічей, форми для опитувань і фокус-груп 29

Додаток Б: Повні результати дослідження 35

Додаток В: Протокол спостереження за викладанням 43

Додаток Г: Біографічні відомості експертів, які здійснювали оцінку 45

І. ВСТУП

Діяльність Програми «Справедлива, незалежна та відповідальна судова влада України» (скорочена назва – Проект USAID «Справедливе правосуддя») спрямована на підтримку законодавчих, інституційних та регуляторних перетворень заради розбудови більш прозорої, підзвітної та незалежної судової влади.

Для реалізації зазначених цілей Проект USAID «Справедливе правосуддя» співпрацює з ключовими українськими партнерами, іншими програмами, що підтримуються Урядом США, та міжнародними донорськими організаціями, над розробкою та впровадженням різних проектів на підтримку роботи як урядових, так й неурядових організацій у сфері утвердження верховенства права.

Враховуючи наявну політичну волю до продовження судової реформи в Україні у світлі заявлених Урядом США пріоритетів у цьому напрямку та позитивну оцінку результатів роботи впродовж початкового періоду з 1жовтня 2011 року до 30 вересня 2013 року, реалізацію Проекту «Справедливе правосуддя» було продовжено ще на три роки з 1 жовтня 2013 до 30 вересня 2016 року. Впродовж цього періоду Проект «Справедливе правосуддя» продовжить виконання завдань, розгорнутих у попередньому періоді по наданню українським партнерам цілеспрямованої технічної допомоги для завершення судової реформи.

Паралельно Проект USAID «Справедливе правосуддя» протягом кількох років підтримує роботу над удосконаленням якості правничої освіти в Україні. Ця робота включає, але не обмежується наданням допомоги в розробці ***рамки кваліфікацій правничої професії*** для формування на її основі ***стандарту юридичної освіти*** паралельно з впровадженням внутрішніх і зовнішніх механізмів забезпечення її якості.

У співпраці з Міністерством юстиції, Міністерством освіти, низкою правничих шкіл, Координатором проектів Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) в Україні та Українською правничою фундацією фахівцями Проекту розроблено та впроваджено низку програм на підтримку реформування правничої освіти.

Логічним продовженням різного роду публічних заходів (круглі столи, конференції, семінари) стало здійснення пілотного проекту з постановкою конкретних й досяжних цілей.

За ініціативи керівництва юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка актуальною темою такого проекту було визначено проведення зовнішньої незалежної оцінки процесів забезпечення якості правничої освіти.

Означений пілотний проект було реалізовано з метою розробити та випробувати на практиці ***Методологію зовнішнього незалежного оцінювання якості юридичної освіти***

задля створення національного інструменту її вимірювання й пошуку шляхів її підвищення.

Очікується, що наявність такої методології сприятиме підвищенню якості підготовки студентів-правників і буде враховуватися українськими правничими школами для періодичної внутрішньої оцінки з метою досягнення європейських стандартів якості вищої освіти.

Проектом USAID «Справедливе правосуддя» було розроблено план впровадження пілотного проекту та залучено експертів для проведення зовнішнього оцінювання якості юридичної освіти в одній із юридичних шкіл. Юридичний факультет ЛНУ ім. І.Франка за його згодою було обрано для реалізації пілотного проекту.

Оскільки така форма зовнішнього оцінювання є для України нововведенням, з метою формування та забезпечення сталості застосування цього досвіду в майбутньому для реалізації проекту була сформована група у складі двох міжнародних й двох українських експертів. Іноземні експерти відповідали за вироблення методології. Командна робота сприяла тому, що українські експерти набиралися від своїх колег досвіду по застосуванню розробленої методології, який їм знадобиться при проведенні такого оцінювання в інших юридичних навчальних закладах України.

Є підстави стверджувати, що отримані в рамках пілотного проекту результати зовнішнього оцінювання процесів забезпечення якості юридичної освіти не тільки сприятимуть підвищенню якості правничої освіти в пілотній юридичній школі, але й у довгостроковій перспективі допоможуть виплекати і впровадити культуру забезпечення якості в національній системі юридичної освіти, зважаючи на очікування ринку праці від випускників юридичних шкіл.

Команда експертів працювала над виконанням таких завдань:

- Розробити або запропонувати існуючу (за наявності) методологію, критерії оцінювання та опитувальники для проведення зовнішнього незалежного оцінювання якості юридичної освіти на одному із відібраних і затверджених Проектом USAID «Справедливе правосуддя» юридичних факультетів України, з врахуванням міжнародно-визнаних зовнішніх інструментів вимірювання якості освіти, включно із Стандартами та рекомендаціями забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, Стандартами акредитації юридичних шкіл Американської асоціації юристів (ААЮ) та із врахуванням Факторів індексу реформи юридичної освіти від ААЮ;

- Опрацювати у відібраній пілотній юридичній школі запропоновані методи оцінки процесу надання/отримання юридичної освіти та забезпечення її якості на основі узгоджених індикаторів, включаючи питання ліцензування, акредитації, добору студентів тощо паралельно з оцінюванням наявних інструментів політики забезпечення якості: вимоги до вступників, зміст навчальних програм, методики викладання й система оцінювання знань студентів, а також - кваліфікація та умови праці викладачів, інституційна спроможність у забезпеченні якості освіти тощо;

- За результатами оцінювання підготувати проект звіту з висновком про відповідність запропонованої методології досягненню визначених цілей завдання, її достатності для вироблення рекомендацій по удосконаленню навчально-освітнього процесу, покращенню управління ним та здійснення контролю за якістю юридичної освіти, а також з пропозиціями щодо перегляду механізмів контролю якості;

- Подати Проекту USAID «Справедливе правосуддя» та керівництву пілотної юридичної школи проект звіту для ознайомлення та коментарів. На основі отриманих коментарів, в разі необхідності, доопрацювати звіт.

  Протягом квітня 2014 року команда експертів працювала над методологією проведення оцінювання. Один тиждень 19-23 травня 2014 року експерти провели безпосередньо на юридичному факультеті ЛНУ ім. Івана Франка, здійснюючи серію інтерв'ю, дискусій у фокус групах із залученням студентів, викладачів, методистів, адміністрації факультету, випускників і роботодавців, знайомилися зі стилем викладання, відвідавши лекційні та семінарські заняття, зустрілися із студентами, яких залучено до роботи юридичної клініки, ознайомилися з бібліотечними фондами факультету та університету.

25 червня 2014 року проект ***Звіту про результати зовнішньої оцінки*** було передано декану юридичного факультету для ознайомлення й висловлення зауважень та коментарів. Декан факультету запропонував провести для студентів, викладачів факультету і представників ректорату публічну презентацію основних висновків за результатами реалізації пілотного проекту.

2 липня 2014 року експерти Проекту проф. Ділейн Свенсон та проф. Мирослава Антонович провели зустріч з керівництвом факультету для обговорення висновків та рекомендацій експертів.

3 липня 2014 року ключові висновки Звіту та рекомендації були представлені для обговорення колективу ЛНУ ім. І.Франка. Результати обговорення враховано у фінальній версії цього звіту.

II. КОРОТКИЙ ОГЛЯД ЕТАПІВ ПРОЕКТУ

Даний звіт складено за результатами реалізації пілотного проекту із зовнішньої незалежної оцінки процесів забезпечення якості освіти на юридичному факультеті ЛНУ ім. І.Франка, проведеному групою міжнародних і українських експертів за фінансової підтримки та сприяння Проекту USAID «Справедливе правосуддя».

Завданнями проекту було: 1) розробити методологію зовнішнього оцінювання якості освіти, яку надають українські юридичні факультети, з метою її широкого використання у майбутньому на інших юридичних факультетах; 2) провести оцінювання на юридичному факультеті ЛНУ ім. І.Франка за цією методологією; 3) виробити конкретні рекомендації щодо напрямів поліпшення процесу забезпечення якості юридичної освіти шляхом перегляду внутрішньої політики та процедур по забезпеченню якості освіти.

Відповідно до розробленої методології команда експертів визначила п’ять основних груп заінтересованих осіб, які є учасниками/вигодонабувачами освітнього процесу й були залучені до процесу оцінювання: адміністратори та керівництво факультету, викладачі; студенти, випускники та роботодавці. Експерти застосовували різні взаємодоповнюючі методи оцінювання, серед яких: анонімне он-лайн опитування за розробленою анкетою; особисті зустрічі; дискусії в фокус-групах; відвідування навчальних занять, огляд приміщень факультету, ознайомлення з виконаними студентами екзаменаційними роботами / науковими працями, переліком та обсягом рекомендованих студентам їх викладачами підручників, посібників та іншої літератури.

Запропоновані експертами критерії оцінювання процесів забезпечення якості освіти грунтувалися на Європейських стандартах якості вищої освіти. Вони мають сім ключових складових: 1) політика та процедури внутрішнього забезпечення якості; 2) затвердження, моніторинг і періодичність перегляду програм навчальних дисциплін і вимог до освітньо-кваліфікаційних рівнів; 3) добір та оцінювання студентів; 4) забезпечення якості викладацького складу; 5) програма навчальних дисциплін, методологія викладання, навчальні ресурси та підтримка студентів; 6) адміністрування та інформаційні системи; 7) публічність інформації про факультет та всі аспекти навчання на ньому.

У межах кожної з цих складових означено бажані оптимальні результати, яким мав би відповідати юридичний факультет. В розрізі кожної з цих складових зроблено ключові висновки та конкретні рекомендації за ними.

У даному звіті рекомендації подано під двома кутами зору: 1) рекомендації, які юридичний факультет може втілити самостійно і 2) рекомендації , які потребують внесення змін до законодавства або рішень Міністерства освіти і науки чи інших органів державної влади.

Команда експертів звернула увагу на багато позитивних аспектів в організації роботи юридичного факультету ЛНУ ім. І.Франка та переконалася, що його адміністрація дбає про якість освіти. В той же час було визначено окремі сфери в організації навчального процесу, які потребуватимуть особливої уваги для подальшого розвитку факультету.

Для отримання цілісної картини необхідно ознайомитися з детальними експертними висновками та рекомендаціями, водночас деякі означені у цьому звіті проблеми можна узагальнити таким чином.

Юридичному факультету ЛНУ ім. І.Франка слід вжити такі заходи:

- працювати над створенням власної системи забезпечення якості надання освітніх послуг, в тому числі й в контексті національної системи забезпечення якості освіти, яка має бути впроваджена Міністерством освіти і науки України на виконання вимог нового Закону України «Про вищу освіту»;

- виробити за участі представників студентського середовища та впровадити об'єктивні критерії оцінювання роботи викладачів й успішності студентів. Метою такого оцінювання має стати реалізація взаємного прагнення викладача та студента до постійного підвищення якості навчального процесу;

- запровадити системний стратегічно орієнтований підхід до перегляду/оновлення поточних та створення нових навчальних програм із врахуванням сучасних вимог ринку праці;

- зважати на конкурентне середовище і, з метою залучення найкращих студентів, почати використовувати методи стратегічного маркетингу, поширюючи інформацію про свої переваги з метою залучення кращих студентів;

- переглянути методи оцінювання успішності студентів та вдосконалювати їх для забезпечення об'єктивної перевірки здобутих ними теоретичних знань, практичних навичок, вмінь та професійних цінностей;

- залучати більше правників-практиків до викладання, професійної орієнтації та наставництва студентів;

- переглянути навчальний план факультету з метою запровадити для студентів дисциплін на вибір;

- впровадити до обов'язкової частини навчального плану підготовки бакалаврів і магістрів навчальні курси, спрямовані на формування необхідних для юридичної практики вмінь, навичок та професійних цінностей з урахуванням того, що розвиток цих компетентностей в роботі правника має бути закономірною та очікуваною складовою юридичної освіти випускника факультету;

- розбудовувати спроможність науково-викладацького складу викладати право з використанням сучасних інтерактивних методів навчання;

- переглянути та урізноманітнити перелік юридичних підручників, посібників та інших матеріалів, які рекомендуються студентам для використання під час навчання;

- впровадити практику постійного оновлення пропонованих актуальних джерел інформації до уваги викладачів і студентів для самостійного опрацювання та використання в інтерактивному навчанні;

- більше залучати студентів до участі в роботі юридичного факультету, включаючи такі сфери, як оцінювання змісту пропонованих програм, визначення переліку предметів на вибір, управління факультетом, сприяти формуванню менш формального середовища спілкування між студентами та викладачами під час та поза навчальним процесом;

- більш повно використовувати сучасні методи комунікації, такі як соціальні мережі, та інші веб-ресурси задля поліпшення внутрішньої та зовнішньої комунікації;

- створити відділ зовнішніх відносин для поширення інформації про факультет і його студентів поза межами Університету, використовувати соціальні медіа та сучасні інформаційні технології для підтримання контактів з випускниками.

Експерти зауважили, що оцінювання відбувалося в умовах політичної, соціальної та економічної турбулентності в Україні, що для юридичного факультету в найближчому майбутньому може стати як викликом, так і унікальною нагодою для позитивних змін.

Насамкінець, команда експертів висловлює щиру подяку декану юридичного факультету ЛНУ ім. І.Франка проф. Андрію Бойку, заступникам декана доц. Віталію Косовичу, доц. Наталії Раданович, доц. Олександру Маріну, та доц. Роксолані Лемик, адміністраторам, викладачам, студентам, випускникам, роботодавцям і працівникам Проекту USAID «Справедливе правосуддя» за допомогу в реалізації пілотного проекту, за злагоджену співпрацю та продемонстровану відданість ідеї подальшого розвитку юридичного факультету зокрема та юридичної освіти загалом.

III. МЕТОДОЛОГІЯ

Методологія проведення зовнішнього незалежного оцінювання процесів забезпечення якості юридичної освіти розроблена і застосована в пілотній юридичній школі з метою втілення сучасних методів оцінки якості юридичної школи відповідно до міжнародних та європейських стандартів якості вищої освіти з урахуванням українських реалій. В її основу закладено кращий досвід реалізації потреби ведення діалогу керівництва юридичної школи із заінтересованими сторонами з метою забезпечення і постійного вдосконалення якості правничої освіти. Досвід впровадження цього пілотного проекту може стати добрим прикладом для проведення у подальшому подібного незалежного періодичного зовнішнього оцінювання на інших юридичних факультетах України.

Основні результати проведеного зовнішнього оцінювання викладено у звіті для читача стисло і доступно. Звіт містить як практичні рекомендації по вдосконаленню якості правничої освіти в пілотній юридичній школі, так і такі, що можуть бути застосованими для вдосконалення національної системи правничої освіти.

Оцінка процесів забезпечення якості правничої освіти у звіті структурована за сімома ключовими напрямами з урахуванням тринадцяти інституційних критеріїв, які ґрунтуються на

Європейських стандартах внутрішнього забезпечення якості освіти у вищих навчальних закладах, адаптованих експертами до українського контексту, а саме:

Складова 1: Політика та процедури внутрішнього забезпечення якості

Складова 2: Затвердження, моніторинг і періодичний перегляд програм навчальних дисциплін і вимог до освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Складова 3: Добір та оцінювання студентів

Складова 4: Забезпечення якості викладацького складу

Складова 5:Навчальний план, методологія викладання, навчальні ресурси та підтримка студентів

Складова 6: Адміністрування та інформаційні системи

Складова 7: Публічність інформації

Оцінка проводилася за результатами аналізу первинних та вторинних джерел дослідження.

Опитування студентів, випускників, викладачів та адміністраторів юридичної школи проводилося з метою отримання даних щодо їх сприйняття якості юридичної освіти в пілотній школі. Для заохочення відвертих і конструктивних відповідей анонімно було опитано 404 особи з використанням он-лайн системи (Інтернет опитування).

Запитання були структуровані відповідно до погоджених критеріїв та показників.

Для забезпечення простоти групування та порівняння відповідей було використано п’ятибальну «шкалу Лайкерта» - учасники зазначали, чи вони цілком погоджувалися, погоджувалися, нейтрально оцінювали, не погоджувалися або цілком не погоджувалися з наведеними твердженнями.

Ключові інформативні зустрічі було проведено з представниками п’яти груп заінтересованих осіб: адміністраторами, викладачами, студентами, випускниками та роботодавцями. Під час відвідування Апеляційного суду Львівської області та Прокуратури Львівської області було опитано в кожному з них понад двадцять осіб.

Ці опитування були частково структурованими з використанням стандартизованих запитань закритого і відкритого типу. Такий формат надав можливість ставити нестандартизовані додаткові запитання для подальшого прояснення ключових питань, які виникали під час анкетування та опитувань. Для отримання більш детальної інформації щодо окремих питань і тем, які поставали під час опитувань, проводилися дискусії у фокус-групах. У фокус-групах брало участь 8-10 осіб. Всього було проведено десять таких дискусій.

Для оцінки методів та стилю викладання на факультеті використовувалися спостереження за навчальним процесом під час різних форм занять зі студентами. Команда експертів відвідала вісім різних занять. Для забезпечення послідовності в аналізі занять використовувався простий стандартизований протокол оцінювання.

IV. ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Українська правнича освіта переживає системні проблеми. В Україні кількість вищих навчальних закладів (ВНЗ), які готують юристів, наразі сягає понад 120[1], у той час як, відповідно до незалежної рейтингової системи, заснованої на сприйнятті якості освіти випускниками, роботодавцями та експертами, лише п'ять із них отримали понад 20 балів з 100 можливих.[2] Слід зазначити, що з часу запровадження незалежної рейтингової системи в 2009 році юридичний факультет Львівського національного університету ім. І.Франка входить до п'ятірки найкращих юридичних вищих навчальних закладів України. Водночас, Уряд звітує, що лише один із дванадцяти випускників із юридичною освітою знаходить роботу за спеціальністю.[3]

В Україні існують державні та приватні вищі навчальні заклади, які пропонують програми підготовки правників. Деякі державні юридичні заклади підпорядковуються Міністерству освіти та науки України (МОН), в той час як інші працюють в межах університетів, які підпорядковуються різним міністерствам (таким як Міністерство внутрішніх справ, Міністерство культури, молоді та спорту, Міністерство аграрної політики тощо). Втім, усі юридичні заклади діють на підставі ліцензій, які видає МОН. Ліцензія є державним дозволом набирати певну кількість студентів у юридичну школу. Ліцензування будь-якої галузі освіти в університеті відбувається додатково до загальної ліцензії університету. Процедура ліцензування визначається рішеннями Уряду та є надмірно регульованою кількісними та формальними критеріями й вимогами.[4] Поряд із ліцензуванням існує також процес акредитації юридичних закладів.

Формально, процес акредитації покликаний підтвердити здатність юридичного закладу надавати якісну освіту. Втім, на практиці процес акредитації дублює процес ліцензування, оскільки він ґрунтується на тих самих кількісних критеріях.[5] Наразі, процес ліцензування та акредитації змінено новим Законом України «Про вищу освіту», прийнятим 1 липня 2014 року[6]. Цей Закон передбачає суттєві напрями для покращення якості освіти. Буде утворено Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти (далі – Агентство), відповідальне за здійснення зовнішньої оцінки якості та контролю за проведенням внутрішньої оцінки якості.

Розширюючи автономію університетів, закон надав громадськості конкретний важіль контролю за їх діяльністю. Університети повинні будуть впровадити внутрішній моніторинг якості та оприлюднювати його результати на своїх веб-сайтах. «У такий спосіб з часом саме якість стане основною складовою конкуренції між університетами»[7].

Експертний висновок Агентства буде основою для ліцензування навчальних закладів[8]. Агентство також уповноважено здійснювати акредитацію освітніх програм.

---

[1] Інформація з освітнього веб-порталу http://osvita.ua/vnz/guide/search-17-0-0-61-0.html.
[2] Див. зокрема: http://bestuniversities.com.ua/sites/default/files/Rating2013_vse%20napravlenija.pdf.
[3] Наприклад, див.: http://www.dt.ua/3000/3300/64675/.
[4] Зокрема, див.: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1380-2003-%D0%BF, http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1019-2007-%D0%BF.
[5] Зокрема, див.: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1019-2007-%D0%BF.
[6] На час написання звіту новий закон ще не вступив у силу й не був підписаний Президентом України.
[7] З інтервю заступника міністра освіти і науки п.Інни Совсун про особливості нового закону https://life.pravda.com.ua/society/2014/07/1/173712/view_print
[8] Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року, Ст. 24.

Правнича освіта нині в Україні фінансується з трьох джерел: державне – МОН, інші міністерства, коли навчання студентів фінансується з державного бюджету; муніципальне – органами місцевого самоврядування; приватне – приватними особами.

Нині немає чітких і прозорих критеріїв або процедур для визначення обсягу державного фінансування будь-якої галузі освіти, включаючи юридичну. МОН має повну свободу дій змінювати державний розподіл фінансування будь-якого року для будь-якої юридичної школи. Як наслідок, у більшості юридичних шкіл державне фінансування співіснує з приватним. Новий закон з 2016 року передбачає запровадження механізму електронного вступу до ВНЗ і автоматичного розміщення місць державного замовлення .

Правники в Україні готувалися до тепер за програмами бакалавра, спеціаліста та магістра, що фактично було сумішшю радянського та болонського підходів до вищої освіти. Новий Закон «Про вищу освіту» вилучає рівень спеціаліста, але запроваджує ступінь молодшого бакалавра як скорочений цикл підготовки бакалаврів. Зважаючи на те, що майже 100% студентів після здобуття ступеня бакалавра продовжували освіту за програмою спеціаліста або магістра, була потреба розмежувати ці ступені для зайняття посад під час практичної діяльності правника.

В Україні досі відсутні ***рамка кваліфікацій та стандарти правничої професії***, а також ***національний стандарт юридичної освіти.*** Зміст юридичної освіти регулюється проектом стандарту юридичної освіти, розробленим у 2004,[9] і закріпленим у навчальному плані – регуляторному документі вищого навчального закладу. МОН та Мінюст розпочинають роботу по напрацюванню рамки і стандартів.

Загалом, зміст і методологія викладання в українських правничих школах зберігають підходи радянського періоду, що впливає на розуміння та імідж правничої професії. Невиправдано повільно відбувається перехід до викладання та засвоєння студентами питань філософії й принципів права, оволодіння цінностями правової держави та осмислення нової якості та покликання правника у вільному демократичному суспільстві.

V. ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Складова 1: Політика та процедури внутрішнього забезпечення якості

Складова 1: Показові результати опитування

- 93% студентів погоджуються або цілковито погоджуються з твердженням, що «юридичний факультет визнає, цінує та заохочує якісну юридичну освіту», подібний рівень згоди характерний і стосовно існування політики для забезпечення цього. Втім, вони менш позитивно відповіли на твердження про те, що «студенти мають можливість брати участь у забезпеченні процесу надання якісної юридичної освіти», із яким погодилися або цілковито погодилися лише 63%.

[9] Див. звіт «Стан юридичної освіти та науки в Україні» http://upf.com.ua/wp-content/uploads/2013/11/legal-education-report_final_ENG-tr.pdf, ст. 29-34

- Не дивно, що всі викладачі (100%) погоджуються або цілковито погоджуються з тим, що «юридичний факультет визнає, цінує та заохочує якісну юридичну освіту», і 90% погоджуються або цілковито погоджуються із тим, що юридичний факультет «має політику та процедури для забезпечення надання якісної юридичної освіти».
- Відповіді адміністраторів здебільшого були схожими на відповіді викладачів.

1.1: Заклад має чітку політику та відповідні процедури для забезпечення якості та стандартів програм навчальних дисциплін і дипломів та вимог до освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Ключові висновки:

- У той час як керівництво факультету очевидно віддане вдосконаленню якості юридичної освіти, наразі немає ані формальної системи забезпечення якості, ані будь-яких вагомих інституційних знань сучасних методологій забезпечення якості. Це не означає, що юридичний факультет не здатний забезпечувати належний стандарт викладання. Радше це означає, що немає процедур, які можуть це забезпечити для всіх курсів і від усіх викладачів.

- Новий Закон «Про вищу освіту» вимагає від вищих навчальних закладів здійснення внутрішньої оцінки якості, що зокрема означає: запровадження принципів і процедур, моніторинг і перегляд навчальних програм, оцінювання студентів і викладацького складу, підвищення кваліфікації викладацького складу, публічність і боротьбу з плагіатом.[10]

Рекомендації:

- Юридичний факультет має розробити власну письмово оформлену систему загального забезпечення якості, спрямовану на те, щоб систематичне та методичне забезпечення якості стало невід'ємною складовою життя факультету. Така система оцінювання якості має включати чітку політику й процедури, які забезпечуватимуть постійну оцінку й перегляд програм навчальних дисциплін та переліку вимог до освітньо-кваліфікаційних рівнів, які пропонує факультет, змісту викладання та іспитів. Вона має передбачати активну участь адміністрації, викладачів і студентів у цьому процесі.

1.2: Заклад має культуру, яка визнає важливість якості та забезпечення якості в освіті.

Ключові висновки:

- Юридичний факультет визнає важливість якості викладання, а культура школи сприйнятлива до нових методологій забезпечення якості. Втім, викладачі непослідовно та нечітко дають визначення якісній освіті. Для багатьох якісна освіта є просто передачею юридичних знань студентам. Це є хоча і важливим, але недостатнім для підготовки студентів до юридичної кар'єри. Культура факультету значною мірою зосереджується на такому визначенні якості.

Рекомендації:

[10] Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року, Ст. 16.

- Юридичний факультет, у рамках процесу стратегічного планування та в поєднанні з кращим досвідом з інших галузей, має переглянути та затвердити визначення якісної освіти, яку він прагне надавати. Сюди мають входити не лише такі елементи як знання та розуміння, але й важливість наявності прикладних знань з переліком ключових навичок, вмінь по вирішенню проблем, а також особистих здобутків, зокрема, таких як робота в команді.

1.3 Заклад має формальну та публічно доступну стратегію, політику та процедури для постійного покращення якості, зокрема, важливою є роль студентів та інших заінтересованих сторін у цьому процесі.

Ключові висновки:

- У 2010 році Львівський національний університет ім. Івана Франка розробив і оприлюднив Програму розвитку Університету. [11] Навіть попри те, що якість університетської підготовки визначено як один із пріоритетів розвитку, сам документ більше схожий на перелік дій, ніж на стратегічне бачення розвитку.

- Наразі немає формальної та публічно доступної стратегії поліпшення якості в межах юридичного факультету. Започаткування процесу з вироблення такої стратегії є одним із перших кроків, які має зробити факультет.

Рекомендації:

- Юридичному факультету слід створити комітет з представників заінтересованих груп осіб (адміністрація, викладачі, студенти, випускники), який би розробив 1, 3 та 5-річний стратегічний план розвитку факультету. Першим кроком розробки стратегічного плану має бути обговорення в колективах юридичного факультету цілей та результатів забезпечення бажаної якості. У межах цього процесу слід виробити спільне бачення розвитку юридичного факультету.

[11] Див. http://lnu.edu.ua/index.php?q=univercity/program

Складова 2: Затвердження, моніторинг й періодичний перегляд програм навчальних дисциплін та вимог до освітньо-кваліфікаційних рівнів

Заклад має формальні механізми для затвердження, періодичного перегляду й моніторингу програм навчальних дисциплін та вимог до освітньо-кваліфікаційних рівнів.

Складова 2: Показові результати опитування

- 72% студентів погоджуються або цілковито погоджуються з тим, що «юридичний факультет здійснює моніторинг якості правничої освіти, яка надається студентам». Це дуже подібно до відповідей викладачів, де 79% з них погоджуються або цілковито погоджуються з таким твердженням.

- Цікаво, що випускники останніх п'яти років відповіли значно критичніше на те ж саме твердження: 62% були нейтральними або не погоджувалися з твердженням. Це може відображати намагання адміністрації юридичного

Ключові висновки:

- Юридичний факультет має чітку систему перегляду й затвердження програм навчальних дисциплін та вимог до освітньо-кваліфікаційних рівнів. Утім, немає критеріїв такого перегляду, а його мета нечітка. У той час, як за результатами такого перегляду можна було вносити і було внесено зміни, брак критеріїв перегляду означає, що зміни на загал не є послідовними або не відповідають визначеній стратегії та сучасним вимогам ринку праці.

- Моніторинг програм навчальних дисциплін і вимог до освітньо-кваліфікаційних рівнів відбувається через завідувачів кафедр та їх участь у вчених радах факультету. Цей процес обмежений в обсязі та суб'єктивно залежний від поглядів завідувача кафедри.

Рекомендації:

- У межах процесу стратегічного планування та відповідно до завдань, визначених для юридичного факультету, юридичному факультету слід визначити критерії та механізми для систематичного та ретельного перегляду програм навчальних дисциплін і вимог до освітньо-кваліфікаційних рівнів для забезпечення їх узгодженості з міжнародними стандартами та вимогами ринку праці, які постійно змінюються.

Складова 3: Добір та оцінювання студентів

Студенти добираються до закладу через прозорий і справедливий процес, який ґрунтується на врахуванні здібностей.

Складова 3: Показові результати опитування

- У викладачів і студентів помічена чітка розбіжність між сприйняттям оцінювання та зворотного зв'язку (відгуків) в процесі навчання. Зокрема, лише 52% студентів погоджуються або цілковито погоджуються з твердженням про те, що вони «відгуки отримують швидко», в порівнянні з 90% викладачів, які згодні з таким твердженням.

- Окрім цього, значний відсоток студентів (45%) цілковито не погоджуються, не погоджуються або дають нейтральну оцінку, відповідаючи на запитання, чи ці «відгуки допомогли прояснити речі, яких вони не розуміли». 90% викладачів погоджуються або цілковито погоджуються, що їхні відгуки сприяють досягненню цієї цілі.

- Студенти та викладачі загалом погоджуються із тим, що «процес добору на факультет є прозорим, справедливим і ґрунтується на врахуванні здібностей», де відповідно 73% та 89% погоджуються або цілковито погоджуються з таким твердженням. Знову ж таки, випускники оцінюють процес добору значно критичніше: лише 41% погоджуються або повністю погоджуються з цим твердженням.

Ключові висновки:

- У той час, як процес добору на юридичному факультеті можна загалом оцінити як прозорий і справедливий, він не повністю ґрунтується на врахуванні здібностей. Поточна система добору, де студентів за державним замовленням добирають залежно від результатів зовнішнього незалежного оцінювання, у той час, як студентів на контрактній основі – залежно від їх спроможності платити за умови отримання мінімального прохідного балу за результатами ЗНО, не є оптимальною. Загалом, створено ситуацію, де, на думку більшості викладачів, існує розбіжність між якістю студентів за державним замовленням (які добираються виключно залежно від їхніх здібностей, за винятком пільгових категорій) та студентами, які навчаються на контрактній основі (які добираються без належного для правничої школи врахування їх здібностей).

- Якщо процес добору до юридичного факультету вважається таким, що ґрунтується на врахуванні здібностей, у ньому має бути певний елемент змагальності між всіма абітурієнтами. Змагальність забезпечує добір студентів лише з відповідними базовими навичками та знаннями, а серед них обирають найбільш кваліфікованих. Наразі, хоча абітурієнти й змагаються за державні місця, сам вступ на юридичний факультет не є повністю змагальним. Якщо студент не отримує державне місце за результатами зовнішнього незалежного оцінювання, він може бути зарахований, як переважна більшість студентів, на контрактній основі за умови наявності мінімально допустимого балу з ЗНО. Відповідно до опитувань, кінцева кількість абітурієнтів зазвичай нижча, ніж кількість ліцензованих місць. Очевидно, що це згубно впливає на якість студентського корпусу. Як зазначив один із старших викладачів під час зустрічі,

«неправильно, що коли ти маєш гроші, ти можеш гарантовано вчитися в найкращих закладах».

Причиною існування такої ситуації є низка взаємопов'язаних чинників, більшість із яких є поза межами контролю юридичного факультету. З єдиним ЗНО в Україні немає проблем. Насправді, це може бути одним із дуже корисних інструментів, за допомогою якого юридичні школи могли би порівнювати здібності абітурієнтів. Утім, Міністерство освіти і науки довільно визначає загальну кількість місць на юридичному факультеті, відкритих для фінансування державою. Мабуть, найважливішим чинником, який обмежує якість студентів юридичного факультету, є те, що під час процесу, який або не є відкритим або не відповідає чіткій політиці, виділяється така невелика кількість місць у порівнянні з іншими юридичними школами України.

При цьому юридичний факультет залишається наодинці з економічною необхідністю зарахувати достатньо студентів, щоб заповнити всі наявні ліцензовані місця, незалежно від здібностей абітурієнтів. Оскільки в Україні існує значно більше юридичних шкіл, ніж потрібно, а плата за навчання на юридичному факультеті дуже висока, багато студентів вибирають, де дешевше. Це особливо актуально, зважаючи на те, що відповідно до національного законодавства всі дипломи юридичних шкіл є дипломати державного зразка (мають однаковий статус).

Рекомендації:

- Забезпечення якості добору студентів є важливою складовою забезпечення загальної якості юридичного факультету. У той час як багато з цих проблем є структурними та випливають з браку автономії юридичного факультету у відносинах з Університетом та Міністерством освіти і науки, юридичний факультет має, тим не менше, покращити свою здатність залучати кращих студентів. Для цього адміністрації юридичного факультету слід подбати про шляхи розгортання ефективної комунікації безпосередньо з потенційними студентами/їх батьками щодо переваг студентів і випускників школи в порівнянні з іншими школами. Цього можна досягнути, наголошуючи на факті, що юридичний факультет пропонує кращу правничу освіту, ніж факультети-конкуренти, цікавіші можливості та вищі шанси працевлаштування.

- Юридичному факультету слід розглянути можливість рекламувати окремі особливі чи не стандартні програми факультету, що надало б йому маркетингову перевагу в залученні найкращих студентів. Впроваджені факультетом міжнародні програми, такі як школи польського, німецького та американського права, могли би бути однією з таких сфер, які можна було б використати як ефективний маркетинговий інструмент.

- Юридичному факультету слід розробити всеохоплюючу програму орієнтації для нових студентів, яка б проводилася в перші тижні навчання, щоб допомогти новачкам легше адаптуватися до нових умов життя та навчання.

- Юридичному факультету слід краще поширювати інформацію про свої сильні сторони серед потенційних студентів для залучення більш кваліфікованих абітурієнтів.

3.1 Студентів закладу оцінюють, використовуючи оприлюднені критерії, положення та процедури, які належним чином застосовуються.

Ключові висновки:

- Загалом, процес оцінювання студентів юридичного факультету є справедливим. І викладачі, і студенти розуміють, як працює оцінювання в межах юридичної школи, що необхідно для досягнення успіху під час оцінювання, як підготуватися до нього. Наразі, кожну навчальну дисципліну можна оцінити в трьох форматах: робота під час семінарів, модульний контроль (впродовж курсу) та іспит (в кінці курсу). Модулі та іспити складаються з комп'ютерних тестів множинного вибору, усних іспитів або письмових робіт. Письмові роботи використовуються рідко. Загалом, під час визначення оцінки студента розподіл між модулями та фінальним іспитом становить 50/50. Оцінювання шляхом поєднання активності на заняттях, модулів та фінального іспиту є розумною практикою, що забезпечує належну роботу студентів упродовж семестру та не надає надмірного значення результатам фінального іспиту. Завідувачі кафедр контролюють процес перевірки, який відбувається з кожного предмету на їхній кафедрі.

- Питання полягає в тому, що саме перевіряється у студентів. Здебільшого, відповідно до інституційної культури факультету (як зазначалося в складовій 1), оцінювання зосереджується на знаннях вивченого матеріалу. Це є визначальним фактором успіху під час іспитів, а відтак, в межах юридичного факультету, здатності запам'ятовувати фактичні знання. При цьому майже повністю нехтується оцінювання здатності застосовувати ці знання. Тут не враховується, які студенти фактично вирізняються серед інших в *розумінні* того, що вони вивчають. Розуміння та застосування матеріалу є важливою частиною розвитку навичок критичного мислення, необхідних для будь-якого типу правничої або наукової роботи. Як сказав один із студентів: «З тестами можна не знати предмета, але все одно скласти іспит».

- Зокрема, перехід до переваг комп'ютерного тестування, хоча і обґрунтований, не сприяє належному оцінюванню студентів. Комп'ютерне тестування приваблює своєю прозорістю та справедливістю, простотою в адмініструванні та низькими часовими затратами викладачів для виставлення оцінок. Втім, якщо тести множинного вибору не були розроблені ретельно, вони оцінюють лише фактологічні знання. Зразки тестів, з якими ознайомилася команда експертів, вимагають лише згадати те, що вивчив. Студенти та викладачі також із цим погоджуються. Водночас, усні іспити, хоча й мають право на існування, не є оптимальним способом об'єктивної оцінки розуміння вивченого матеріалу. Письмові роботи та письмові іспити є більш ефективним шляхом перевірки студентів на глибину розуміння матеріалу. Але загалом, письмові роботи на юридичному факультеті не орієнтовані в цьому напрямку, а натомість зосереджуються на неналежно осмисленому відтворенні інформації з навчальних матеріалів.

- Що стосується фінальних іспитів, юридичний факультет має систему, де студенти отримують довгий перелік можливих запитань на іспит за один місяць перед іспитом. Хоча визначені завдання навчання є важливим елементом, який допомагає студентам зосередитися на конкретних аспектах навчання, такий підхід юридичного факультету призводить до одновимірності навчання, групового складання відповідей та не мотивує студентів мислити критично чи творчо застосовувати отримані знання.

- Загалом, спосіб оцінювання на юридичному факультеті, хоч і справедливий, значною мірою є шаблонним та не сприяє розвитку важливих навичок вирішення проблем та критичного мислення. Радше, успішність студентів залежить від механічного запам'ятовування. Це є не причиною, а радше ознакою глибшої проблеми: загальної орієнтації юридичного факультету у підходах до викладання.

Рекомендації:

- Оцінювання є важливою частиною життя юридичного факультету. Саме так факультет забезпечує досягнення студентами відповідного рівня в навчанні, диференціює рівень досягнень у навчання, і це є одним із важливих інструментів діагностики ефективності викладання. Слід здійснити комплексний перегляд системи оцінювання студентів на всіх рівнях. Слід приділити увагу розробці тестів, які мають бути обґрунтованими (перевіряють знання або навички, яким навчають під час занять), надійними (однакова успішність однаково оцінюється) та справедливими (без невиправданих несподіванок для студентів).

- Поточне комп'ютерне тестування має бути доповнене тестами, розробленими для оцінки здатності студентів застосовувати отримані знання та демонструвати критичне мислення. Зокрема це повинно включати більшу вагу тестових запитань, базованих на есе стосовно певної проблеми та проведення іспитів із можливістю користування посібниками, завдяки чому усувається значення запам'ятовування, а натомість на перший план виходить розуміння у застосуванні знань.

- Важливі особистісні навички, які можуть розвиватися лише завдяки роботі в групах, також можуть бути предметом оцінювання, а також слід залучати студентів до конструктивного процесу самооцінювання та групового оцінювання.

- Для викладачів слід провести тренінг з методики тестування, зокрема, як складати ефективні екзаменаційні запитання, які мають у своїй основі якусь проблему. Подібним чином, слід змінити спосіб викладання, щоб воно належним чином готувало студентів до тестування з вирішенням проблеми. Викладачам слід дати більше часу, щоб впоратися з більшим навантаженням, пов'язаним із розробкою та оцінюванням за цими методиками.

- Зберігаючи важливу роль завідувачів кафедр, необхідно належним чином протестувати та оцінити програми іспитів, розроблені для всього юридичного факультету, стосовно один одного, щоб забезпечити однаковий рівень складності.

Складова 4: Забезпечення якості викладацького складу

У навчальному закладі з метою забезпечення відповідної кваліфікації та компетентності викладачів розроблена процедура добору і постійного оцінювання викладацького складу, включаючи студентське оцінювання.

Складова 4: Показові результати дослідження

- Студенти в абсолютній своїй більшості сходилися на тому, що «викладачі юридичного факультету – дуже кваліфіковані та компетентні». З цим твердженням погодилося або цілковито погодилися 85% студентів. Вони також позитивно сприймають організацію роботи та підготовку своїх викладачів, при цьому 85% також підтримують твердження про те, що «викладачі юридичного факультету добре підготовлені до занять і належним чином організовують роботу», чи цілковито згодні з ним.

- Менш одностайними були відповіді на запитання щодо скерування у навчанні та підтримки. Для прикладу, 49% студентів нейтрально поставилися до твердження: «Я отримую достатньо консультацій і підтримки під час навчання», або не погодилися з ним. Такі дані контрастують із відповідями викладачів, 98% яких погодилося чи цілковито погодилося із тим, що вони «надають достатньо консультацій і підтримки студентам».

- Лише 29% студентів погодилися з тим, що у них «є можливість оцінювати роботу викладачів юридичного факультету».

Ключові висновки:

- На юридичному факультеті існує узгоджена процедура добору викладацького складу. Майже всі викладачі пройшли або проходять однакову процедуру: спершу вони закінчують факультет, далі здобувають ступінь кандидата наук, починаючи займатися викладацькою діяльністю. Така послідовність має свої переваги, однак, на жаль, вона також веде до одновимірності викладацького складу. Така процедура добору призводить до постійного домінування однакових стилів та підходів до викладання на юридичному факультеті.

- Серйозною проблемою стосовно якості кандидатів на викладацькі посади є поєднання низького рівня заробітної платні і високих вимог до роботи. Рівень заробітної плати визначає Міністерство освіти і науки, і це не дає можливостей для достатнього розвитку та кар'єрного зростання. Це означає, що найкращих студентів-юристів загалом не приваблює викладацька діяльність. За словами одного представника старшого покоління викладачів: «Тут ми не можемо говорити про високу якість добору працівників».

Оцінювання викладачів здійснюється лише на розсуд завідувачів кафедр. Мета, критерії та вплив такої оцінки не зрозумілі. Немає якогось чіткого узгодженого порядку для здійснення такого оцінювання чи будь-яких критеріїв чи рівнів, яким мусять відповідати усі викладачі у своїй педагогічній діяльності. Це спричиняє суттєві невідповідності у якості викладання на різних кафедрах і цю думку підтверджували у своїх зауваженнях студенти.

- Оцінювання викладачів студентами на момент проведення оцінювання на юридичному факультеті не здійснюється, однак така оцінка була б дуже корисною для викладацького складу в рамках напрацювання загальних стандартів забезпечення якості юридичної освіти. Це дало би змогу діагностувати проблеми у деяких аспектах, і перетворило би культуру студентського навчання у рушійну силу роботи юридичного факультету. Результати таких оцінок давали би змогу адміністрації відзначати найкращу роботу викладачів. Це вказує на загальну атмосферу на юридичному факультеті, де студенти не є активними учасниками життя факультету та не беруть активної участі у власному навчанні. Загалом, стосунки між студентами та викладачами базуються на повазі та відданості викладанню і навчанню. Однак, усе це дуже формалізоване і негативно впливає на здатність студентів і викладачів ефективно ділитися думками, ставити під сумнів загальновизнані припущення і розвивати критичне мислення.

- Існуюча система також означає, що багато викладачів, по суті, не займалися юридичною практикою. Це серйозна проблема, якщо юридичний факультет намагається розвивати вміння, необхідні для юристів-практиків. Це ключовий чинник у сьогоднішній загальній орієнтації юридичного факультету на викладання теоретичних знань, а не навчання практичним вмінням та розвитку навичок і вмінню вирішувати практичні завдання, які висуває сучасний ринок праці.

Рекомендації:

- Хоча це й залежить як від підтримки з боку адміністрації Університету так і Міністерства освіти і науки, втім юридичний факультет повинен сам намагатися залучати практиків до викладання права, або як викладачів-сумісників, або як штатних викладачів та культивувати традицію запрошення практикуючих юристів давати майстер-класи для студентів. У розмовах із суддями, прокурорами та адвокатами чітко простежувалась сильна зацікавленість у роботі зі студентами на факультеті. Це би значно покращило якість викладання.

- Постійне оцінювання викладачів слід інтегрувати у рамки забезпечення якості освіти на юридичному факультеті. Сюди, як базовий елемент, слід включати студентське оцінювання навчальних дисциплін та викладання, систематичні відвідування занять, а також процедуру, за допомогою якої зібрану інформацію можна конструктивно використати у процесі покращення якості освіти, що її надає юридичний факультет. Це може бути он-лайн система, за допомогою якої загальні результати ставали б доступними громадськості, а також студентам, викладачам та керівникам.

- Слід розробити критерії оцінювання викладачів, які б відображали повний спектр обов'язків викладача, включаючи не лише академічні вимоги, а й якість викладання, стосунки зі студентами і поза академічні обов'язки.

4.1 У навчальному закладі чітко прописані і загальновідомі обов'язки викладачів щодо забезпечення належної якості програми навчальної дисципліни.

Ключові висновки:

- Організація процесу викладання загалом належить до сильних сторін юридичного факультету – усі викладачі, з якими велися співбесіди, дуже чітко висловлювалися щодо своєї ролі у цій системі та своєї сфери відповідальності. У цьому процесі особливо важливу роль відіграють завідувачі кафедр, оскільки вони мають цілу низку обов'язків, які стосуються забезпечення контролю за роботою кафедри. Однак, як і

всюди, на юридичному факультеті, як видається, бракує конкретних оприлюднених стратегій та внутрішніх політик, а це означає, що обов'язки викладачів майже повністю залежать від завідувачів кафедр і це впливає на узгодженість роботи різних кафедр.

Рекомендації:

- Юридичний факультет повинен розробити і оприлюднити обов'язки окремих викладачів на основі чітко розроблених критеріїв, радше ніж на суб'єктивній оцінці, для забезпечення якості та єдиного підходу до розподілу обов'язків, покладаючись все ще на завідувачів кафедр в аспекті контролю цього процесу.

Складова 5:Навчальний план, методологія викладання, навчальні ресурси і підтримка студентів

Складова 5: Показові результати опитування

- Студенти загалом давали позитивні відповіді щодо свого навчання. Для прикладу, 86% погоджувалися або цілковито погоджувалися з тим, що «викладачі юридичного факультету належним чином пояснюють ключові поняття». Таке загальне позитивне сприйняття з боку студентів відображалося за низкою аналогічних показників.
- Однак в рамках цього елементу особливо цікавим є сприйняття випускниками, які можуть легко відстежити корисність їхнього навчання у професійній діяльності. Значна частина, 43%, абсолютно не погоджувалися, просто не погоджувалися чи нейтрально висловлювалися, коли їм ставили запитання, чи їхня «юридична освіта адекватно підготувала їх до теперішньої юридичної кар'єри».

5.1 Навчальний план закладу ефективно допомагає студентам здійснювати юридичну кар'єру в органах влади, у приватному секторі чи у навчальних закладах.

Ключові висновки:

- Навчальний план дуже ефективно подає знання студентам у сфері юриспруденції. Усі групи, з якими велися співбесіди, погодилися, що у цьому є суттєва перевага факультету. Однак цього не достатньо, аби добре підготувати студентів до юридичної практики. Базові вміння написання документів, проведення інтерв'ю чи допиту, оцінки доказів, аналізу та дослідження, практичної психології та риторики не знаходяться у фокусі навчального плану і, відтак, студентам бракує цих вмінь і навичок. Роботодавці загалом погодилися, що така ситуація із більшістю випускників. Як хтось вдало алегорично підмітив: «Студенти знають, як виглядає велосипед, як він повинен працювати, але не знають, як на ньому їздити».

- Це пов'язано із такою серйозною проблемою, як брак гнучкості в рамках навчального плану. На сьогодні усі курси навчальних дисциплін, що викладаються на юридичному факультеті, – це обов'язкові фахові дисципліни, а спеціалізація вводиться лише на випускному курсі. Це не узгоджується із сучасними методиками викладання у вищих навчальних юридичних закладах, оскільки такий підхід позбавляє студентів можливості розвивати свої знання, вміння та навички у певних сферах протягом всього навчання, а не лише наприкінці.

- Аналогічно, бракує практичних юридичних навчальних дисциплін, особливо на рівні чотирирічної освіти бакалавра. На цьому рівні акцент майже повністю ставиться на теорію, як зазначалося вище.

- Програми практики, хоча й важливі, але не оптимальні для розвитку знань, вмінь та навичок студентів у конкретних сферах. Практика на початкових курсах може бути короткою і спрямованою на використання моделі робочого досвіду, де акцент робиться на усвідомлення ролі та механізму функціонування установ. На старших курсах практика повинна бути більш довготривалою, і мають застосовуватися чіткі критерії для набуття та розвитку вмінь.

Рекомендації:

- Навчальний план юридичного факультету слід переглядати, пам'ятаючи про такі цілі:

  - Мінімум від 30% до 50% усіх навчальних дисциплін повинні бути вибірковими.
  - Слід розробити навчальні дисципліни, спрямовані на розвиток базових вмінь юриста під час навчання бакалаврів, та масштабніші навчальні дисципліни для магістратури; ці навчальні дисципліни на рівні бакалавра повинні включати питання практичного юридичного обґрунтування, методів правового аналізу/ дослідження, формування навичок складання документів правового характеру та добору аргументів для усного правового захисту.
  - Під час перегляду та розробки дисциплін навчального плану слід докладати усіх можливих зусиль для включення, як доповнення до вже вивченої теорії, практичного елементу у кожну навчальну дисципліну, яка пропонується.
  - Викладацький склад повинен визнати, що дозволено і бажано виділяти кредити на змістовні та значущі дисципліни, спрямовані на розвиток вмінь , наприклад лабораторію практичного права (клініку) та спеціальні школи права.

- Юридичний факультет повинен розробити програму практики, яка би включала широкий перелік приймаючих установ, серед яких – місцеві органи влади, суди, прокурори, юридичні фірми та організації громадянського суспільства. Ці установи слід залучати до розробки програми практики, яка повинна давати можливість отримання кредиту. Кредити за практику повинні складати необхідний аспект навчального плану юридичного факультету.

- Таким же чином, юридичний факультет повинен намагатися залучати до проведення занять професіоналів-практиків, які би проводили або доповнювали практичні заняття і навчання у лабораторії. Це доповнить поточний процес викладання з боку професорсько-викладацького складу, який дуже сильний у теорії, але не має такого рівня практичних знань, який можуть надати практики.

- Юридичний факультет повинен просувати ідею передової юридичної клінічної практики і по можливості залучати до роботи у юридичній клініці, яка функціонує на факультеті, активних членів адвокатури, які беруть участь у наставницькій діяльності та консультуванні студентів.

5.2 Заклад застосовує сучасні методики викладання для забезпечення ефективного навчання.

Ключові висновки:

- Хоча деякі викладачі використовують інтерактивні методики викладання, все ж викладання ведеться, переважно, у формі лекцій і не є інтерактивним за своєю

природою. Хоча така методика і домінує у багатьох вищих навчальних юридичних закладах світу, однак вона не є найсприятливішою для ефективного навчання студентів на широкій основі, зокрема, якщо йдеться про молодших студентів.

- На заняттях, де застосовувалися інтерактивні методики, викладачі досягали кращого контакту із аудиторією, а студенти, своєю чергою, були уважнішими в процесі навчання. Однак навіть на інтерактивних заняттях помітний надто формальний характер навчання на факультеті, який виявляється, зокрема, у стосунках між студентами та викладачами, заважає по-справжньому інтерактивному і творчому навчанню студентів.

- Навчальне навантаження надто велике, а це означає, що кількість пар, які повинні відвідувати студенти, також надто велика. Співвідношення лекцій, семінарських занять і самостійного навчання становить 1:1:1. Такий акцент на велику кількість годин аудиторного навчання не стимулює до розвитку вміння ведення незалежного дослідження, і більшість студентів погодилися, що для складання іспитів необхідно було лише запам'ятовувати конспекти лекцій.

Рекомендації:

- Викладацький склад повинен пройти спільне навчання за програмами оволодіння сучасними інтерактивними методиками викладання для дорослих, з акцентом на тих методиках, які краще підходять для навчання у юридичному навчальному закладі, включаючи, поряд з іншими, емпіричне навчання через досвід, дослідження конкретних ситуацій, рольові ігри і сократичну бесіду.

- Це доповнить базову програму з методів навчання, якої викладачів навчає університетська кафедра педагогіки. Усі нові викладачі повинні будуть проходити таке навчання до початку викладання на факультеті.

- Наскільки це дозволяють ресурси, викладацький склад повинен працювати над тим, аби мати у кожній аудиторії сучасні засоби для презентацій, які викладачі та студенти могли б використовувати. Майбутній дизайн аудиторії і її переформатований варіант повинен давати можливість для гнучкішої навчальної атмосфери за межами суворих рамок лекційного формату принаймні у кількох аудиторіях. Гнучке навчальне середовище стимулюватиме більш інтерактивні методи навчання, такі як, зокрема, роботу студентів у малих групах.

- Робота в групах повинна складати невід'ємну і очікувану частину навчального життя юридичного факультету. Така форма більш нагадує роботу в команді, в якій більшості студентів доведеться брати участь після закінчення навчального закладу. Робота в групах допоможе студентам розвинути особистісні якості, навички міжособистісного спілкування, які на сьогоднішній день не перебувають в центрі уваги навчального плану. Ці вміння включають вміння співпрацювати, сприяти створенню відповідної атмосфери у команді, спільно вирішувати завдання, ефективно спілкуватися з людьми та інші вміння і навички.

- Викладачі факультету повинні активно заохочуватись до участі у видах діяльності, що базуються на практичному застосовуванні отриманих знань та вмінь, зокрема, у роботі лабораторії практичного права (клініці), а також у місцевих, регіональних та міжнародних судових засіданнях у залі для навчальних судових процесів та змаганнях із проведення навчальних судових засідань. Викладачі й студенти, які працюють у цих

сферах, повинні отримувати належну допомогу та підтримку, при цьому слід також враховувати в навчальний процес ті години, які витрачені на таку діяльність.

- Викладачі факультету повинні спробувати змінити формат заняття, який видається домінуючим у процесі аудиторного навчання. Поточний формат надто формальний, студентів викликають, вони встають і відповідають. Можливості для ефективної взаємодії чи повного застосування критичного мислення у такому форматі надто обмежені.

- Викладачі юридичного факультету повинні спробувати змінити співвідношення часу аудиторного навчання і самостійного навчання, яке в даний момент з очевидною перевагою на користь аудиторного навчання видається незбалансованим.

5.3 Заклад надає необхідні ресурси для підтримки студентського навчання.

Ключові висновки:

- Особливою перевагою юридичного факультету є те, що студенти мають вільний доступ до необхідних навчальних матеріалів, беручи їх у бібліотеці чи використовуючи он-лайн доступ. Однак ці ресурси загалом досить одновимірні і базуються на теорії. Окрім того, обов'язкова природа базових для навчання підручників не дає можливості для індивідуального дослідження та навчання чи розвитку належних навичок ведення дослідницької роботи з боку студентів.

- Бібліотека юридичного факультету – ефективна база усіх засадничих текстів. Однак вона би виграла від збільшення переліку книг та кількості комп'ютерів, які студенти можуть використовувати для самостійного навчання. Аналогічно, дуже добре веде свою роботу і є прогресивною у своїх підходах і загальна бібліотека університету. Ключовим позитивним моментом бібліотечного обслуговування та великою перевагою для студентів є зростання переліку он-лайн послуг для студентів.

Рекомендації:

- Під час перегляду навчального плану слід також відредагувати перелік літератури так аби до нього увійшли додаткові практичні матеріали, які можна використовувати на заняттях. Вони повинні включати приклади справ, розгляд конкретних прикладів чи фактичних обставин справ, питання для обговорення, приклади і вправи, спрямовані на практичне застосування теорії права у кожному розділі.

  Навчальні дисципліни, окрім переліку рекомендованих текстів, повинні відсилати й до розширеного переліку спеціалізованої літератури, , аби студенти могли самостійно навчатися поза рамками того, що визначено програмою навчальної дисципліни.

Складова 6: Адміністрування та інформаційні системи

6.1. Заклад ефективно керує та адмініструє процес навчання, забезпечуючи сприятливе навчальне середовище для студентів.

Складова 6: Показові результати опитування

- 72% студентів погодилися або цілковито погодилися з тим, що «на юридичному факультеті добра організація праці і належне адміністрування навчальних дисциплін», однак студенти дещо менш позитивно поставилися до наявності у них доступу до важливих даних, пов'язаних з їхнім навчанням. 45% студентів абсолютно не погодилися, погодилися частково або лише нейтрально відреагували на твердження «Я можу отримати доступ до важливої інформації та даних щодо свого навчання та оцінок».

- Випускники останніх п'яти років набагато критичніше відгукувалися про своє навчання, аніж теперішні студенти юридичного факультету, за всіма сигнальними запитаннями цього елементу, тоді як викладачі, як і скрізь , загалом давали дещо більш позитивні відповіді.

Ключові висновки:

- Юридичний факультет має солідну адміністративну основу, де чітко розподілені ролі та визначені очікування від викладачів й студентів, і тут ведеться ґрунтовна робота. Така внутрішня дисципліна належить до явних переваг факультету; однак вона водночас виступає і слабкою стороною. Таке середовище не достатньо сприяє творчому мисленню щодо викладання та навчання і не орієнтується на реформування через усталену природу усіх процедур.

- Комунікація не належить до сильних сторін адміністрації юридичного факультету. Он-лайн комунікація – це найефективніший спосіб передачі інформації й між викладачами, і між студентами та викладачами в наші дні. Теперішні методи дошки оголошень, оголошень та повідомлень через представників студентів не є ефективними у порівнянні з розсиланням повідомлень групі електронною поштою через задані списки електронних адрес. Побоювання щодо того, чи перевіряють регулярно студенти свої скриньки електронної пошти, невдовзі зникнуть, якщо використання електронної пошти стане звичним і стандартним методом отримання інформації.

- Стосунки між викладачами і студентами – це стосунки, що ґрунтуються на повазі та довірі, однак вони би лише виграли, якби атмосфера була менш офіційною і якби студенти мали більше можливостей брати участь в процесах управління роботою юридичного факультету.

Рекомендації:

- Участь представників студентів в управлінні факультетом слід, за можливості, розширити. Кожен завідувач кафедри повинен подумати про створення консультаційної групи, яка могла би забезпечувати зворотній зв'язок і повідомляти про думки активних студентів кожної кафедри.

- Адміністрація, декан і його заступники, завідувачі кафедр і професорсько-викладацький склад повинні розглянути можливості для менш формальної взаємодії зі студентами з метою налагодження з ними кращих ділових довірчих стосунків.

- Юридичний факультет в цілях покращення внутрішньої комунікації повинен вести базу даних адрес електронної пошти студентів задля процесу модернізації й максимального використання потенціалу он-лайн систем. В ідеалі, такі електронні адреси повинні стати студентськими обліковими записами, створеними одночасно з їхнім зарахуванням на навчання.

- Існування веб-сторінки, яка постійно оновлюється, – ось досягнення, яким юридичний факультет може пишатися. Цю веб-сторінку слід далі розробляти таким чином, аби вона стала порталом, що діє за принципом «одного вікна», на якому зібрано всю інформацію юридичного факультету, для теперішніх і майбутніх студентів, викладачів та адміністрації, випускників та роботодавців.

6.2. У закладі існує ефективна процедура збору, аналізу та використання відповідної інформації для ефективного управління програмами навчання.

Ключові висновки:

- Збір та обробка інформації станом на сьогодні здійснюється систематично, однак не оптимальним способом. За словами адміністрації, свою роль тут відіграли вимоги щодо звітності, які встановило Міністерство освіти і науки. Комп'ютерна база даних юридичного факультету – це дуже схвальна ініціатива, спрямована на модернізацію практики обробки інформації на факультеті, і складає хорошу основу для формування на ній подальшої бази в рамках поточного процесу модернізації.

Рекомендації:

- Як уже зазначалося, юридичний факультет повинен намагатися розробити і застосовувати он-лайн систему обробки інформації та забезпечення доступу до неї. Ця система повинна включати профайли усіх студентів, включаючи дані про оцінки, графіки та будь-яку іншу відповідну інформацію. Вхід до неї має бути на основі паролю, з необхідними обмеженнями, і для студентів, і для викладачів. Ця система значно зменшить поточні обсяги паперової роботи з інформацією, зменшить потребу студентів у тому, аби відбирати час в адміністрації, намагаючись отримати базову інформацію про графік проведення занять і оцінки, а також допоможе юридичному факультету дотримуватися передової міжнародної практики у сфері управління інформацією.

Складова 7: Публічність інформації

7.1 Заклад постійно оприлюднює сучасну, неупереджену та об'єктивну інформацію, кількісну та якісну, про програми та освітньо-кваліфікаційні рівні, які він пропонує.

Ключові висновки:

- Нині юридичний факультет не вважає своїм пріоритетом оприлюднення детальної інформації про факультет, його програми навчальних дисциплін та освітньо-кваліфікаційні рівні. Якщо він планує залучати найкращих студентів, то він мусить змінити свій підхід.

- Зовнішні відносини, зокрема, стосунки із потенційними студентами, випускниками та роботодавцями юридичної сфери, слід розвивати, покращуючи рівень визнання викладачів і забезпечуючи те, аби факультет зміг допомагати студентам знаходити роботу після завершення навчання.

- Стосунки факультету із міжнародними партнерами слід плекати і розвивати далі, і акцент слід ставити на обміні знаннями та покращенні загального досвіду студентів.

Рекомендації:

- Веб-сторінку потрібно використовувати як завершений інформаційний он-лайн ресурс з доступною всім інформацією про юридичний факультет, бажано з англомовною версією. На ній повинні бути розміщені дані про навчальні дисципліни, кількість студентів, а також важлива статистична інформація про працевлаштування випускників юридичного факультету.

- Якщо дозволять кошти, то слід створити відділ зовнішніх зв'язків факультету, який би ніс відповідальність за програми стажування у потенційних роботодавців, ярмарки вакансій, юридичні ярмарки та контакти із випускниками факультету.

VI. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ УРЯДУ

Органи державного управління, які забезпечують регулювання у сфері вищої освіти України, повинні переглянути свій підхід і визнати унікальність становища юридичних факультетів у системі вищої освіти. За радянської системи юридичні факультети державних університетів розглядались переважно як факультети, де навчають фахівців для поповнення чи оновлення корпусу правоохоронних органів та/чи судової системи. У сучасному світі для держави, яка задекларувала готовність функціонувати на засадах демократії і верховенства права, юридичні факультети покликані відіграти важливу роль у формуванні нової когорти фахівців-правників, які мають знання та вміння, необхідні для виконання обов'язків правників-професіоналів і в публічному, і в приватному секторах.

При цьому слід пам'ятати, що у правовій державі роль та якісні характеристики правника суттєво різняться від юриста в авторитарному суспільстві. Зміст сучасної юридичної освіти має формувати новий тип правника з критичним мисленням, толерантного, відданого ідеалам демократії та верховенства права.

Отже, такого роду суспільні очікування дають підстави для визнання унікального становища юридичних факультетів і того факту, що юридичними факультетами не можна керувати у той самий спосіб, як будь-яким іншим факультетом. Ефективний контроль за змістом і процесом юридичної освіти вимагає розробки та застосування комплексу цільових стандартів, що забезпечать належний професійний розвиток правника з урахуванням потреби унікальної подвійної ролі передання знань і сприяння розвитку вмінь та навичок, які мають бути невід'ємною складовою сучасної юридичної освіти для успішної юридичної практики в подальшому.

Пам'ятаючи про це, пропонуємо такі рекомендації:

- Слід виробити національну політику щодо стандартів системи забезпечення та оцінювання якості юридичної освіти;

- Слід розробити та затвердити ***національний стандарт юридичної освіти*** з урахуванням змісту ***рамки кваліфікацій правничої професії;***

- Згідно із новим Законом «Про вищу освіту», слід уніфікувати вимоги до створення та кола повноважень відділів забезпечення якості освіти у всіх ліцензованих вищих навчальних закладах як однієї із обов'язкових структурних одиниць;

- Забезпечити належну систему ліцензування ВНЗ за чітко сформульованими стандартами ліцензування, включаючи окремі стандарти ліцензування спеціально для юридичних факультетів; у законах і підзаконних актах має бути передбачено здійснення регулярної оцінки факультету внутрішніми та зовнішніми заінтересованими сторонами (студентами, викладачами, адміністраторами, роботодавцями та випускниками);

- Стандарти для юридичних факультетів повинні базуватися на передовому досвіді та принципах ефективної юридичної освіти, з урахуванням досвіду інших країн та міжнародних стандартів;

- Слід створити незалежний орган з акредитації юридичних факультетів, аналогічний тим органам, які працюють в інших країнах;

- Паралельно до вироблення базових стандартів для всіх юридичних факультетів, факультети повинні мати широкий вибір методів застосування стандартів і розвитку власних сфер компетенції;

- Міністерство освіти і науки повинно сприяти юридичним факультетам у зменшенні обов'язкового навантаження на студентів і формуванні переліку актуальних навчальних дисциплін на вибір студента як постійної частини навчального плану;

- У законодавстві слід передбачити підвищення кваліфікації викладачів юридичних факультетів в органах місцевого самоврядування, правоохоронних органах та суді, що сприяло б подальшому поширенню предметного навчання практичним вмінням та розвитку навичок у студентів;

- Міністерство освіти і науки має виробити та оприлюднити об'єктивні критерії і практикувати збалансований розподіл місць за державним замовленням між юридичними факультетами в Україні. Очікується, що така практика сприятиме збереженню і розвитку потенціалу таких класичних правничих шкіл як юридичний факультет Львівського національного університету ім. Івана Франка.

ДОДАТОК А: ПЕРЕЛІК ЗУСТРІЧЕЙ, ІНТЕРВ'Ю ТА ДИСКУСІЙ У ФОКУС ГРУПАХ

ЗОВНІШНЯ ОЦІНКА ПРОЦЕСІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ
РОЗКЛАД

ДЕНЬ 1	**19 ТРАВНЯ 2014 – ПОНЕДІЛОК**			
Час	**Учасники**	**Заходи**	**Адреса**	**Контакт для додаткової інформації**
09:00-10:00	Всі експерти	Установча зустріч із деканом юр. ф-ту проф., д.ю.н. Бойком А.М. та його заступниками доц., к.ю.н. Косовичем В.М., доц., к.ю.н. Раданович Н.М., доц., к.ю.н. Маріним О.К, та доц., к.ю.н. Лемик Р.Я.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
10:00-11:00	Всі експерти	Ознайомлення із факультетом, зокрема аудиторіями для занять, кафедрами, кімнатою для навчальних судових засідань, комп'ютерним класом, лабораторіями тощо.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
11:00-12:00	Всі експерти	Інтерв'ю із заступниками декана юридичного факультету (по два заступника для кожного інтерв'ю)	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
12:00-13:00	Всі експерти разом	Дискусія у фокус групі із заступниками декана юридичного факультету	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
13:30-14:30	**ОБІД**			
	Всі експерти	Зустріч із проф. Височанським В.С. ,	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14	

15:00-16:00	разом	Виконуючим обов'язки ректора університету та проректорами	Приймальна Ректора	Тел. +380 32 239 41 02
16:00-17:00	Всі експерти	Інтерв'ю, із завідувачами кафедр факультету проф. Нором В.Т. , проф. Коссаком В.М. , проф. Пилипенком П.Д.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
17:00-18:00	Всі експерти разом	Дискусія у фокус групі із завідувачами кафедр факультету проф. Тищик Б.Й., проф. Луць Л.А., проф Кобилецький. М.М., проф. Гураль П.Ф., доц. Школик А.М.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
ДЕНЬ 2	**ТРАВЕНЬ 20, 2014 – ВІВТОРОК**			
Час	**Учасники**	**Заходи**	**Адреса**	**Контакт для детальної інформації**
09:00-10:00	Всі експерти	Інтерв'ю із Каблак П.І., Голова Львівського апеляційного суду Курій Н.М., Суддя Апеляційного суду Львівської області	Апеляційний суд Львівської області м. Львів, Соборна площа, 7	Тел. +380 32 235 90 15
10:00-11:00	Всі експерти разом	Дискусія у фокус групі із суддями Апеляційного суду Львівської області	Апеляційний суд Львівської області м. Львів, Соборна площа, 7	Тел. +380 32 235 90 15
11:50-13:10	Фінлей Янг та Мирослава Антонович	Відвідування занять студентів четвертого курсу Практичне «Криміналістика» проф. Когутич І.І.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 511	Тел. +380 32 239 41 02
11:50-13:10	Ділейн Свенсон та Оксана Сироїд	Відвідування занять студентів четвертого курсу Лекція «Цивільне процесуальне право України» доц. Навроцька Ю.В.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 214	Тел. +380 32 239 41 02

13:30-14:30	**ОБІД**			
15:00-16:00	Ділейн Свенсон та Оксана Сироїд	Ознайомлення із роботою юридичної клініки Безпосереднє керівництво здійснює завідувач клініки Яценко Н.В. Координацію здійснюють викладачі кафедр: трудового, аграрного та екологічного права; цивільного права та процесу, адміністративного та фінансового права»	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 211	Віталій Косович, Перший заступник декана юр. ф-ту Тел. +38067 912 78 59
15:00-16:00	Фінлей Янг та Мирослава Антонович	Ознайомлення із роботою бібліотеки юридичного факультету та університету Детальніша інформація про працівників бібліотеки подається додатково	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 вул. Драгоманова, 5	Тел. +380 32 239 41 02
16:00-18:00	Всі експерти разом	Ознайомлення із внутрішніми документами факультету	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14	Тел. +380 32 239 41 02
ДЕНЬ 3	**21 ТРАВНЯ 2014 – СЕРЕДА**			
Час	**Учасники**	**Заходи**	**Адреса**	**Контакт для детальної інформації**
09:00-10:00	Ділейн Свенсон та Оксана Сироїд	Інтерв'ю із працівниками прокуратури	Прокуратура Львівської області м. Львів, бульв. Шевченка, 17	Тел. +380 32 235 83 22
10:00-11:00	Всі експерти разом	Дискусія у фокус групі із працівниками прокуратури	Прокуратура Львівської області м. Львів, бульв. Шевченка, 17	Тел. +380 32 235 83 22
11:50-13:10	Фінлей Янг та Мирослава Антонович	Відвідування занять студентів першого курсу Практичне «Теорія права і держави». доц. Ничка Ю.В.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 210	Тел. +380 32 239 41 02

11:50-13:10	Ділейн Свенсон та Оксана Сироїд	Відвідування занять студентів першого курсу Лекція. «Конституційне право України». доц. Заяць І.Я.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 214	Тел. +380 32 239 41 02
13:30-14:30	**ОБІД**			
15:00-16:00	Всі експерти	Інтерв'ю із викладачами факультету По одному представнику від кафедри.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
16:00-17:00	Всі експерти разом	Дискусія у фокус групі із викладачами факультету. По два викладачі із восьми кафедр факультету.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
17:00-18:00	Всі експерти	Інтерв'ю із аспіратами, студентами магістратури та студентами-спеціалістами.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
ДЕНЬ 4	**22 ТРАВНЯ 2014 – ЧЕТВЕР**			
Час	**Учасники**	**Заходи**	**Адреса**	**Контакт для додаткової інформації**
09:00-10:00	Фінлей Янг та Мирослава Антонович Сироїд	Інтерв'ю, із адвокатами (випускники, працедавці), приватними юристами Голова Львівської обласної колегії адвокатів Павлишин Б.Я. Працівники приватних компаній «Сидорович і партнери», «Прокопишин і партнери» та інших.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
09:00-10:00	Ділейн Свенсон та Оксана Сироїд	Зустріч із слухачами шкіл Польського, Австрійського, Німецького та Американського права	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 214	Тел. +380 32 239 41 02

10:00-11:00	Всі експерти разом	Дискусія у фокус групі із адвокатами (випускники, працедавці) та іншими практикуючими юристами-працедавцями	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409.	Тел. +380 32 239 41 02
11:50-13:10	Ділейн Свенсон та Оксана Сироїд	Відвідування занять студентів другого курсу Практичне «Цивільне право України» доц. Тарасенко Л.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 210	Тел. +380 32 239 41 02
11:50-13:10	Фінлей Янг та Мирослава Антонович Сироїд	Відвідування занять студентів другого курсу Лекція «Кримінальне право України» доц. Панчак О.Г.	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 214	Тел. +380 32 239 41 02
13:30-14:30	**ОБІД**			
15:00-16:00	Всі експерти	Інтерв'ю зі студентами	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 407	Тел. +380 32 239 41 02
16:00-17:00	Всі експерти разом	Дискусія у фокус групі зі студентами	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
17:00-18:00	Всі експерти разом	Оцінювання студентських робіт	м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02

ДЕНЬ 5	**23 ТРАВНЯ 2014 – П'ЯТНИЦЯ**			
Час	**Учасники**	**Заходи**	**Адреса**	**Контакт для додаткової інформації**
09:00-11:30	Всі експерти разом	Робота над презентацією попередніх результатів роботи команди експертів	м. Львів, вул. Січових Стрільців; 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
11:50-13:10	Фінлей Янг та Мирослава Антонович	Відвідування занять студентів третього курсу Лекція «Цивільне право України» доц. Бек Ю.Б.	м. Львів, вул. Січових Стрільців; 14 Аудиторія 214	Тел. +380 32 239 41 02
11:50-13:10	Ділейн Свенсон та Оксана Сироїд	Відвідування занять студентів третього курсу Практичне Кримінальне право України» доц. Хилюк С.В.	м. Львів, вул. Січових Стрільців; 14 Аудиторія 210	Тел. +380 32 239 41 02
13:30-14:30	**ОБІД**			
15:00-15:40	Всі експерти разом	Робота над презентацією попередніх результатів роботи команди експертів	м. Львів, вул. Січових Стрільців; 14 Аудиторія 415	Тел. +380 32 239 41 02
16:00-17:00	Всі експерти разом	Підсумкова зустріч із деканом факультету та його заступниками	м. Львів, вул. Січових Стрільців; 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02
17:00-18:00	Всі експерти разом	Підведення підсумків та погодження процесу інтеграції напрацьованих частин звіту, подальшого напрацювання тексту звіту та забезпечення координації цієї роботи	м. Львів, вул. Січових Стрільців; 14 Аудиторія 409	Тел. +380 32 239 41 02

ДОДАТОК Б: ПОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

ПРОЕКТ USAID «СПРАВЕДЛИВЕ ПРАВОСУДДЯ»
ОЦІНКА ЯКОСТІ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ

ДОСЛІДЖЕННЯ 1 – ТЕПЕРІШНІ СТУДЕНТИ – **155 учасників**

РОЗДІЛ 1: ТВЕРДЖЕННЯ	**Повністю не погоджуюся**	**Не погоджуюся**	**Нейтрально ставлюся**	**Погоджуюся**	**Повністю погоджуюся**	**Середнє арифметичне / 5**
1.1 Юридичний факультет визнає, цінує і заохочує до високої якості юридичної освіти	0	2	6	57	36	4.3
1.2 На юридичному факультеті існують процедури забезпечення якості юридичної освіти	0	6	13	48	33	4.1
1.3 Студенти мають можливості брати участь у забезпеченні якості юридичної освіти	1	18	19	46	17	3.6
2.1 Юридичний факультет відстежує якість юридичної освіти, яка надається студентам	1	5	22	58	14	3.8
3.1 Процедура вступу на юридичний факультет є прозорою, справедливою і меритократичною	3	13	11	34	38	3.9
3.2 Процедура оцінки та оцінювання на юридичному факультеті є справедливою	4	21	18	38	19	3.5
3.3 Я отримав детальну зворотну інформацію щодо своєї роботи	3	19	17	50	11	3.5
3.4 Я отримав цю зворотну інформацію швидко	2	18	28	43	9	3.5
3.5 Ця зворотна інформація допомогла мені прояснити ті моменти, яких я не розумів	4	15	26	41	14	3.5
4.1 Викладачі юридичного факультету – кваліфіковані та компетентні	0	2	13	44	41	4.7

4.2 Викладачі юридичного факультету добре організовують роботу і готові до занять	0	3	12	48	37	4.2
4.3 У мене є можливість оцінювати роботу своїх викладачів на юридичному факультеті	13	31	27	22	6	2.7
4.4 Я отримую достатньо консультацій та підтримки під час навчання	5	21	23	36	15	3.4
4.5 Я можу зв’язуватися зі своїми викладачами з юридичного факультету, коли мені потрібно	4	24	17	34	21	3.6
4.6 Коли мені потрібно зробити якийсь вибір, що стосується навчання, я знаю, де отримати хорошу пораду	2	14	31	38	16	3.6
5.1 Я вважаю, що моя юридична освіта належним чином підготує мене до майбутньої кар’єри у сфері юриспруденції	1	6	15	39	39	4.1
5.2 Викладачі юридичного факультету послуговуються низкою різних методик навчання задля забезпечення ефективного навчання	3	10	22	44	20	3.7
5.3 Викладачі юридичного факультету добре пояснюють ключові поняття	2	3	10	54	32	4.1
5.4 Викладачі юридичного факультету з ентузіазмом ставляться до предмету, який вони викладають	0	7	25	42	26	3.8
5.5 Навчання на юридичному факультеті для мене цікаве і розвиває мій інтелект	1	9	17	43	30	3.9
5.6 Для вивчення матеріалів курсів у мене є доступ до відповідних навчальних ресурсів	3	9	13	51	24	3.8
5.7 У мене є доступ до Інтернету для роботи у дослідницьких цілях	0	2	5	40	52	4.4
6.1 На юридичному факультеті добра організація роботи і ефективне адміністрування курсів	0	7	21	52	20	3.9
6.2 Розклад моїх занять сприяє ефективній роботі	1	19	23	46	12	3.5
6.3 Я швидко дізнаюся про будь-які зміни у моїх навчальних курсах чи зміни, які стосуються навчання	6	13	18	46	17	3.6
6.4 Я маю доступ до важливої інформації і даних про свої курси та успішність	8	17	20	36	19	3.4

ПРОЕКТ USAID «СПРАВЕДЛИВЕ ПРАВОСУДДЯ»
ОЦІНКА ЯКОСТІ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ

ДОСЛІДЖЕННЯ 2 – ВИПУСКНИКИ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ (ЗА ОСТАННІ П’ЯТЬ РОКІВ) – **178 учасників**

РОЗДІЛ 1: ТВЕРДЖЕННЯ	**Повністю не погоджуюся**	**Не погоджуюся**	**Нейтрально ставлюся**	**Погоджуюся**	**Повністю погоджуюся**	**Середнє арифметичне / 5**
1.1 Юридичний факультет визнавав, цінував і заохочував до високої якості юридичної освіти	3	14	19	50	13	3.5
1.2 На юридичному факультеті існували процедури забезпечення якості юридичної освіти	4	24	17	45	11	3.4
1.3 Студенти мали можливості брати участь у забезпеченні якості юридичної освіти	9	21	25	36	8	3.1
2.1 Юридичний факультет відстежував якість моєї юридичної освіти	4	31	31	26	8	2.4
3.1 Процедура вступу на юридичний факультет була прозорою, справедливою і меритократичною	17	18	23	25	16	3
3.2 Процедура оцінки та оцінювання на юридичному факультеті була справедливою	16	22	24	31	8	3
3.3 Я отримував детальну зворотну інформацію щодо своєї роботи	9	28	24	33	6	3
3.4 Я отримував цю зворотну інформацію швидко	10	28	34	24	3	2.8
3.5 Ця зворотна інформація допомагала мені прояснити ті моменти, яких я не розумів	6	32	32	25	5	2.6
4.1 Викладачі юридичного факультету були кваліфіковані та компетентні	3	13	23	48	13	3.6
4.2 Викладачі юридичного факультету добре організовували роботу і були готові до занять	4	14	31	38	13	3.4
4.3 У мене була можливість оцінювати роботу своїх викладачів на юридичному факультеті	28	45	10	14	3	2.2

4.4 Я отримував достатньо консультацій та підтримки під час навчання	11	25	34	24	6	2.9
4.5 Я міг зв'язуватися зі своїми викладачами з юридичного факультету, коли мені було потрібно	12	38	27	19	4	2.7
4.6 Коли мені було потрібно зробити якийсь вибір, що стосувався навчання, я знав, де отримати хорошу пораду	10	34	35	17	3	2.7
5.1 Я вважаю, що юридична освіта належним чином підготувала мене до майбутньої кар'єри у сфері юриспруденції	10	17	16	37	21	3.5
5.2 Викладачі юридичного факультету послуговувалися низкою різних методик навчання задля забезпечення ефективного навчання	7	15	21	42	15	3.4
5.3 Викладачі юридичного факультету добре пояснювали ключові поняття	8	15	26	40	11	3.3
5.4 Викладачі юридичного факультету з ентузіазмом ставилися до предмету, який вони викладали	3	16	42	29	9	2.8
5.5 Навчання на юридичному факультеті для мене було цікаве і розвинуло мій інтелект	8	17	24	37	14	3.3
5.6 Для вивчення матеріалів курсів у мене був доступ до відповідних навчальних ресурсів	6	22	15	47	10	3.3
5.7 У мене був доступ до Інтернету для роботи у дослідницьких цілях	6	11	8	51	24	3.8
6.1 На юридичному факультеті була добра організація роботи і ефективне адміністрування курсів	9	22	39	21	8	2.9
6.2 Розклад моїх занять сприяв ефективній роботі	10	16	29	39	6	3.2
6.3 Я швидко дізнавався про будь-які зміни у моїх навчальних курсах чи зміни, які стосувалися навчання	14	16	25	36	9	3.1
6.4 Я мав доступ до важливої інформації і даних про свої курси та успішність	13	21	23	33	9	2.7

ДОСЛІДЖЕННЯ 3 – Викладачі – **66 учасників**

РОЗДІЛ 1: ТВЕРДЖЕННЯ	**Повністю не погоджуюся**	**Не погоджуюся**	**Нейтрально ставлюся**	**Погоджуюся**	**Повністю погоджуюся**	**Середнє арифметичне / 5**
1.1 Юридичний факультет визнає, цінує і заохочує до високої якості юридичної освіти	0	0	0	44	56	4.6
1.2 На юридичному факультеті існують процедури забезпечення якості юридичної освіти	0	2	8	49	41	4.3
1.3 Професорсько-викладацький склад має можливості брати участь у забезпеченні якості юридичної освіти	0	2	7	49	42	4.3
2.1 Юридичний факультет відстежує якість юридичної освіти, яка надається студентам	0	6	15	45	34	4.1
3.1 Процедура вступу на юридичний факультет є прозорою, справедливою і меритократичною	0	5	7	43	46	4.3
3.2 Процедура оцінки та оцінювання на юридичному факультеті є справедливою	0	10	10	52	28	4.0
3.3 Я надаю детальну зворотну інформацію щодо роботи студентів	0	0	12	44	44	4.2
3.4 Я надаю цю зворотну інформацію швидко	0	0	10	51	39	4.3
3.5 Ця зворотна інформація спрямована на те, аби прояснити студентам ті моменти, яких вони не розуміли	0	0	10	37	53	4.4
4.1 Викладачі юридичного факультету – кваліфіковані та компетентні	0	3	9	58	30	4.2
4.2 Викладачі юридичного факультету добре організовують роботу і готові до занять	0	3	20	50	27	4.0
4.3 У мене є формальна можливість оцінювати роботу свою роботу як викладача правових дисциплін	0	13	7	48	32	4.0

4.4 Я надаю достатньо консультацій та підтримки студентам	0	0	2	54	44	4.4
4.5 Студенти можуть зв'язатися зі мною, коли їм потрібно	0	2	0	27	71	4.7
4.6 Коли студентам потрібно зробити якийсь вибір, що стосується навчання, вони отримують хороші поради	0	0	3	39	58	4.6
5.1 Я вважаю, що юридична освіта належним чином готує студентів до майбутньої кар'єри у сфері юриспруденції	0	3	10	50	37	4.2
5.2 Я послуговуюся низкою різних методик навчання задля забезпечення ефективного навчання	0	0	8	63	29	4.2
5.3 Я добре пояснюю ключові поняття	0	0	0	55	45	4.5
5.4 Я з ентузіазмом ставлюся до предмету, який викладаю	0	0	0	26	74	4.7
5.5 Мої пари – цікаві і розвивають інтелект	0	0	0	26	74	4.7
5.6 Для вивчення змісту курсу у студентів є доступ до відповідних навчальних ресурсів	0	3	8	47	42	4.3
5.7 У мене є доступ до Інтернету для роботи у дослідницьких цілях	0	2	3	21	74	4.7
6.1 На юридичному факультеті добра організація роботи і ефективне адміністрування курсів	0	5	9	51	35	4.2
6.2 Розклад моїх занять сприяє ефективній роботі	0	10	11	49	30	4.0
6.3 Я швидко дізнаюся про будь-які зміни у моїх навчальних курсах чи зміни, що стосуються навчання	2	8	8	37	45	4.2
6.4 Я маю доступ до важливої інформації і даних про свої курси та студентів, яких я навчаю	0	6	8	55	31	4.1

ПРОЕКТ USAID «СПРАВЕДЛИВЕ ПРАВОСУДДЯ»
ОЦІНКА ЯКОСТІ ПРАВНИЧОЇ ОСВІТИ

ДОСЛІДЖЕННЯ 4 – АДМІНІСТРАЦІЯ ЮРИДИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ – **5 Учасників**

РОЗДІЛ 1: ТВЕРДЖЕННЯ	**Повністю не погоджуюся**	**Не погоджуюся**	**Нейтрально ставлюся**	**Погоджуюся**	**Повністю погоджуюся**	**Середнє арифметичне / 5**
1.1 Юридичний факультет визнає, цінує і заохочує до високої якості юридичної освіти	0	0	0	20	80	4.8
1.2 На юридичному факультеті існують процедури забезпечення якості юридичної освіти	0	0	0	40	60	4.6
1.3 Студенти мають можливості брати участь у забезпеченні якості юридичної освіти	0	0	0	60	40	4.4
2.1 Юридичний факультет відстежує якість юридичної освіти, яка надається студентам	0	0	0	60	40	4.4
3.1 Процедура вступу на юридичний факультет є прозорою, справедливою і меритократичною	0	0	0	60	40	4.4
3.2 Процедура оцінки та оцінювання на юридичному факультеті є справедливою	0	0	0	60	40	4.4
4.1 Викладачі юридичного факультету – кваліфіковані та компетентні	0	0	0	60	40	4.4
4.2 Викладачі юридичного факультету добре організовують роботу і готові до занять	0	0	0	60	40	4.4
4.3 У мене є можливість зв’язатися з викладачами з юридичного факультету, коли мені потрібно це зробити в адміністративних цілях	0	20	0	40	40	4.0
5.1 Я вважаю, що юридична освіта належним чином підготує студентів до майбутньої кар’єри у сфері юриспруденції	0	0	0	20	80	4.8
5.2 Викладачі юридичної школи послуговуються низкою різних методик навчання задля забезпечення ефективного навчання	0	0	0	80	20	4.2
5.3 Викладачі юридичного факультету добре пояснюють ключові поняття	0	0	0	100	0	4.0

5.4 Викладачі юридичного факультету з ентузіазмом ставляться до предмету, який вони викладають	0	0	40	60	0	3.6
5.5 Для вивчення матеріалів курсу у студентів є доступ до відповідних навчальних ресурсів	0	0	0	100	0	4.0
6.1 На юридичному факультеті добра організація роботи й ефективне адміністрування курсів	0	0	0	40	60	4.6
6.2 Розклад занять – ефективний	0	0	0	80	20	4.2
6.3 Про будь-які зміни у навчальних курсах чи зміни, що стосуються навчання, студенти та викладачі дізнаються швидко	0	20	0	40	40	4.0
6.4 Викладачі та студенти мають доступ до важливої інформації про курси та успішність	0	0	0	100	0	4.0
6.5 Я, як адміністратор, маю відповідні ресурси для ефективного та кваліфікованого виконання своїх обов’язків	0	0	0	80	20	4.2

ДОДАТОК В: ПРОТОКОЛ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ВИКЛАДАННЯМ

Проект USAID «Справедливе правосуддя»
Оцінка якості правничої освіти на юридичному факультеті Львівського національного університету ім. І.Франка

ПРОТОКОЛ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЗА ВИКЛАДННЯМ

Викладач: _____
Дата відвідин заняття: _____
Курс: _____

Шкала оцінювання: 1= дуже погано, 2= слабо, 3= середньо, 4= добре, 5= відмінно, NA = Не застосовується

ЗМІСТ					
Основні ідеї – чіткі та конкретні	1	2	3	4	5
Інформація підтверджуються достатньо різноманітними даними	1	2	3	4	5
Релевантність основних ідей чітко простежувалася	1	2	3	4	5
Необхідно було застосовувати мислення вищого рівня	1	2	3	4	5
Викладач робив прив'язку ідей до знань, отриманих раніше	1	2	3	4	5
Наводилися визначення термінів, що використовувалися	1	2	3	4	5
ОРГАНІЗАЦІЯ					
Вступ привертав увагу	1	2	3	4	5
У вступі визначалася організація лекції	1	2	3	4	5
Ефективні переходи (чітка робота/підсумки)	1	2	3	4	5
Чіткий план організації	1	2	3	4	5
Завершення шляхом підсумовування основних ідей	1	2	3	4	5
Огляд шляхом прив'язки до попередніх занять	1	2	3	4	5
Попередній огляд шляхом прив'язки до майбутніх занять	1	2	3	4	5
ВЗАЄМОДІЯ					
Викладач ставив різнорівневі запитання	1	2	3	4	5
Достатній час очікування	1	2	3	4	5

Студенти ставили запитання	1	2	3	4	5	
Зворотній зв'язок, який надавав викладач, був інформативним	1	2	3	4	5	
Викладач коментував відповіді студентів	1	2	3	4	5	
Хороший зв'язок зі студентами	1	2	3	4	5	
СЛОВЕСНИЙ/НЕСЛОВЕСНИЙ						
Мова була зрозумілою	1	2	3	4	5	
Артикуляція та вимова були чіткими і зрозумілими	1	2	3	4	5	
Відсутність вербалізованих пауз (а…, ну тощо)	1	2	3	4	5	
Викладач говорив підготовлено	1	2	3	4	5	
Не було акценту, який би відволікав	1	2	3	4	5	
Добре поставлений голос	1	2	3	4	5	
Голос викладача було достатньо чутно	1	2	3	4	5	
Темп подачі матеріалу був відповідним	1	2	3	4	5	
Ефективні рухи та жести	1	2	3	4	5	
Зоровий контакт зі студентами	1	2	3	4	5	
Впевненість та ентузіазм	1	2	3	4	5	
ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАСОБІВ						
Зміст презентації чіткий і добре організований	1	2	3	4	5	NA
Наочні засоби можна було легко читати	1	2	3	4	5	NA
Викладач надав огляд / роздатковий матеріал	1	2	3	4	5	NA
Ефективні комп’ютерні інструкції	1	2	3	4	5	NA
ІНШІ ЗАУВАЖЕННЯ:						
Сильні сторони:						
Слабкі сторони:						
Загальна оцінка ефективності:	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	

ДОДАТОК Г: ІНФОРМАЦІЯ ПРО ЕКСПЕРТІВ

Проф. Ділейн Свенсон – американський юрист та професор права, за плечима якого – понад 25 років досвіду викладання та роботи у юридичній сфері. На сьогоднішній день він працює завідувачем кафедри міжнародного та американського права юридичного факультету Люблінського католицького університету імені Івана Павла II, Польща, а також є Директором і засновником Центру розвитку юридичних навичок. Він також є засновником і, на даний момент, завідувачем Ради засновників Фундації інституту верховенства права. Проф. Свенсон проводив тренінги для юристів, суддів, прокурорів, викладачів права та студентів і урядових посадовців у більш, ніж 30 країнах, для таких клієнтів, як Міністерство закордонних справ США, Міністерство юстиції США, Американська Асоціація адвокатів, Організація безпеки та співробітництва в Європі, Організація Об'єднаних Націй та Європейський Союз, а також для декількох великих юридичних фірм, включаючи Wardynski & Partners у Польщі та White & Case в Азії. Проф. Свенсон має понад 10 років юридичної практики в судових справах у судах штатів і федеральних судах Сполучених Штатів, а також отримав звання ***Молодого юриста року*** у штаті Вашингтон у 1993 р.

Фінлей Янґ – незалежний шотландський юрист і дослідник, який у своїй роботі у країнах з перехідною економікою зосереджується на підтримці юридичної освіти та судової реформи, доступі до правосуддя та вирішенні питань затягнення досудового перебування під вартою. Він розробив і керував дослідницькими проектами для таких організацій, як Світовий банк, фонд «Відкрите товариство» та ініціатива Американської Асоціації адвокатів «Верховенство права». Він керував проектами реформування юридичної системи, які реалізовувалися за фінансування уряду США, у низці різних національних контекстів. Він також викладав в університеті Ґлазґо у Шотландії і займався науковою роботою в Інституті права у Цюріху, Швейцарія. Має диплом юриста університету Ґлазґо та юридичної школи Пенсильванського університету, а також склав іспит і є членом Нью-Йоркської колегії адвокатів у 2009 р.

Проф. Мирослава Антонович – завідувач кафедри міжнародного права та доцент Національного університету «Києво-Могилянська Академія». Також Директор і засновник Центру міжнародного захисту прав людини у Києво-Могилянській Академії. Проф. Антонович викладає міжнародне публічне право та міжнародно-правові норми у сфері прав людини упродовж понад 20 років. Викладала як запрошений професор у вищих юридичних навчальних закладах США та Європи. Має дипломи юриста Львівського національного університету імені Івана Франка, університету МакҐілл, Канада (LL.M) та диплом доктора права від Українського Вільного університету, Німеччина. Брала участь у проектах забезпечення якості правничої освіти в рамках програм ОБСЄ та AFP HESP.

Оксана Сироїд – директор Української правничої фундації, у Києві, Україна. Перед цим працювала національним менеджером проектів, керівником підрозділу з верховенства права (адміністративе право, адміністративне судочинство і юридична освіта), Організація безпеки і співробітництва в Європі, координатором проектів в Україні. Оксана Сироїд має диплом магістра права (LL.M) Оттавського університету, Оттава, Канада, диплом магістра права Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Центр юридичних досліджень у Києві, Україна, і диплом бакалавра політології Національного університету «Києво-Могилянська академія», Київ, Україна.